

---

UDK 94(497.5) : 091 : 92 Kvaternik/Rechberg/Mažuranić : 329  
Pregledni rad  
Primljeno 2010-11-18

## EUGEN KVATERNIK – TRI PISMA (1861.-1862.)

*Željko Karaula, Zagreb*

### Sažetak

*U ovom se radu, nakon kratkog uvoda o političkom djelovanju političara, diplomata i revolucionara Eugena Kvaternika (1825.-1871.) prilažu tri pisma (dva koje je napisao Kvaternik – Ivanu Mažuraniću i austrijskom ministru vanjskih poslova grofu J. Rechbergu – i jedno upućeno Kvaterniku od prve jezgre pravaških pristalica iz Hrvatskog zagorja). Pisma su pisana u nešto više od jedne godine (siječanj, 1861. – veljača, 1862.), nakon Kvaternikovog povrataka u Hrvatsku u studenom 1860. i njegova sudjelovanja na Hrvatskom saboru 1861. godine. Svako pismo zrcali određeni politički trenutak.*

*U prvom pismu (siječanj, 1861.) Kvaternik šalje Mažuraniću primjerak svoje nove knjige (Politička razmatranja, I. svezak) i upozorava ga na političke probleme koji stoje pred njim.*

*Drugo pismo pišu pristaše Stranke prava iz Hrvatskog zagorja slaveći Kvaternikove ideje o samostalnoj Hrvatskoj koje je on izrekao na sjednici Hrvatskog sabora (pismo je bez datuma i mjesta, ali najvjerojatnije je pisano nekoliko mjeseci nakon zasjedanja Sabora u travnju 1861.).*

*U trećem pismu (veljača, 1862.) austrijskom ministru vanjskih poslova grofu Rechbergu prosvjeduje zbog toga što je zaustavljeno tiskanje i zaplijenjena njegova knjiga (Politička razmatranja, II. svezak). U pismu Rechbergu Kvaternik se žali na politiku I. Mažuranića i M. Ožegovića kao nedostojnu hrvatskog naroda.*

*Ključne riječi: pismo, Eugen Kvaternik, grof Rechberg, Ivan Mažuranić, pristaše Stranke prava*

## Uvod

*“Jadno poremetjena je i izprekidana je nit minulosti naše; razvaljena i neuredjena je sadašnjost naša; med ustavnom i starodnevnom slobodom a boljom budućnosti naroda hrvatskoga razkrililo se jaz neizvjesnosti, kojeg nam bude tim mučnije popuniti: što sa svih stranah obkoljen je življi, koji svaki zasip trudno nanešeni s mjesta i raznesti namjeravaju i usiljuju se!” (E. Kvaternik, *Politička razmatranja na razkrižju hrvatskoga naroda*, sv. I, Zagreb, 1861.)*

Eugen Kvaternik (1825.-1871.) hrvatski političar, politički emigrant i revolucionar, snažno je svojom osobom i djelom obilježio hrvatsku povijest 19. stoljeća. U doba “stvaranja nacija” Kvaternik je jasno i beskompromisno tražio i radio na uspostavi hrvatskog identiteta i prepoznatljivosti njegova lika u Europi. Među tadašnjim hrvatskim političarima Kvaternik je u svojim djelima, izuzev A. Starčevića, najjasnije artikulirao hrvatski nacionalni politički program uspostave Trojedne Kraljevine Hrvatske kao *hrvatske države u Monarhiji ili izvan nje*. Tijekom prve emigracije (1858.-1860.) Kvaternik je bezuspješno od Moskve i Pariza do Torina i Züricha intenzivnim diplomatskim i publicističkim djelovanjem pokušavao državnike raznih zemalja zainteresirati za hrvatsko pitanje u okviru “istočnog pitanja”. Kvaternik je smatrao da bi Hrvatska ujedinjena i slobodna bila značajan faktor pri rješavanju toga gordijskoga čvora europske politike. Takvu Hrvatsku kakvu je zamišljao - snažnu, neovisnu i vojnički jaku sa krajiškom vojskom - nudio je kao pomagača mnogim okrunjenim glavama i ministrima. Međutim, bez financijskih sredstava i snažne pozadine, bez organizirane skupine istomišljenika Kvaternik je djelovao sam i često se osjećao napuštenim i bespomoćnim. U svom dnevniku piše: “Oh, kako je tužno biti zastupnikom naroda bez novaca ostavljen od svih.”<sup>1</sup> Jedina utjeha bila mu je žena Ružica koja ga je ponekad posjećivala. Nakon neuspjeha u Rusiji Kvaternik dolazi u Pariz i tu 1859. objavljuje knjigu *La Croatie et la confédération italienne. Avec une introduction par L. Leouzon*,<sup>2</sup> da bi upoznao francusku javnost s hrvatskim pitanjem. Njegov dnevnik iz toga vreme-

---

<sup>1</sup> Kerubin, ŠEGVIĆ, *Prvo progonstvo Eugena Kvaternika godine 1858.-1860. Prilog za najnoviju hrvatsku povijest*, Zagreb, 1907., 131.

<sup>2</sup> U knjižici su osim internacionalizacije hrvatskog pitanja istaknuti neki bitni elementi pravaškog nauka. Tu je Kvaternik već tvrdio da je Hrvatska kroz povijest zadržala sva prava nezavisne i suverene države, posebno je naglasio da prava Habsburgovaca kao hrvatskih vladara potječu iz državnog ugovora koji je Ferdinand I. sklopio 1527. godine s hrvatskim narodom.” (...) Prema tome uzajamna prava i dužnosti bili su potpuno određeni: s jedne strane hrvatski narod trebao je ostati nepokolebivo vjeran izabranoj dinastiji u svoj svojoj nezavisnosti i slobodi, s druge strane dinastija je morala vjerno ispunjavati i brinuti se da se ispunjava javno pravo hrvatskoga naroda, kao što je to Ferdinand I. utvrdio i svečano priznao prije svog izbora. Onaj od dvojice koji bi prvi prekinuo taj pakt neopozivo bi oslobodio drugoga.” Mirjana, GROSS, *Izvorno pravaštvo; Ideologija, agitacija, pokret*, Zagreb, 2000., 80.

na važno svjedočanstvo je osjećaja i misli koje su mu tada prolazile kroz glavu. Nakon što je prvi put odbijen od francuskog princa Napoleona koji je bio zainteresiran za događaje u jugoistočnoj Europi, Kvaternik hrabro zapisuje u dnevnik: *Istina će i pravda božija i za me i za moj narod pobijediti. Borba tek počinje. – Strašni su to trenuci!*<sup>3</sup> Kasnije je ipak tripot dospio u audijenciji razgovarati s princom Napoleonom. No, princu je Kvaternik ipak bio nepoznata osoba koja mu izlaže neke “fantastične programe”.<sup>4</sup>

Iskustva koja je Kvaternik stekao do 1860. godine pokazivala su mu da Hrvatska nema pravih saveznika ni pomagača ni u susjedstvu ni u Europi. Ona je sve više postojala samo interesna sfera okolnih naroda i velikih sila i moguću plijen. No, usprkos svim tim spoznajama Kvaternik nije odustajao da takvoj Hrvatskoj izbori ravnopravni status i mjesto među srednjoeuropskim narodima. U svjetlu tih iskustava Kvaternik počinje shvaćati kako upravo od Austrije hrvatskom narodu prijeti najmanja opasnost. Tada u svojim pismima iz Züricha ministru vanjskih poslova Austrije grofu Rechbergu počinje široko razlagati svoju viziju Hrvata kao “predstraže Austrije” i mogućnost opstanka hrvatskog naroda u “reformiranoj” Monarhiji.<sup>5</sup>

<sup>3</sup> Kerubin, ŠEGVIĆ, *Prvo progonstvo Eugena Kvaternika godine 1858.-1860.*, n. dj., 156.

<sup>4</sup> Princ Napoleon u jednom od razgovora govori Kvaterniku: “Vi ste lani jedno lijepo djelo izdali (učini mi kompliment), a drugo ne znam ništa o vama. (...) Lakho je, kad Košut dogje. Mi znamo, da on bijaše diktator Ugarske, pa mu se vjeruje.” Kerubin, ŠEGVIĆ, n. dj., 143.

<sup>5</sup> O Kvaterniku i njegovoj političkoj djelatnosti te pravaškoj ideologiji vidi u: Jaroslav, ŠIDAK, *Eugen Kvaternik u historiografiji, Studije iz hrvatske povijesti XIX. stoljeća*, Zagreb, 1973., 229-358., Tomislav, MARKUS, *Eugen Kvaternik u hrvatskoj politici i publicistici 1859.-1871.*, *Povijesni prilozi*, 16., 1997., 159.-222., Kerubin, ŠEGVIĆ, *O životu i radu hrvatskog politika i revolucionarca Eugena Kvaternika*, Zagreb, 1921., Eugen, KVATERNIK, *Politički spisi*, (urednik i predgovor Ljerka Kuntić), Zagreb 1971., (predgovor 7.-64.), J. BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Eugen Kvaternik (1825.-1871.) hrvatski politički emigrant i njegovo djelovanje u Zürichu 1860.*, *Prilozi Veleposlanstva Republike Hrvatske u Bernu*, Bern, 1999., 47.-55., Kerubin, ŠEGVIĆ, *Prvo progonstvo Eugena Kvaternika godine 1858-1860. Prilog za najnoviju hrvatsku povijest*, n. dj., *Isti*, *Drugo progonstvo Eugena Kvaternika godine 1861-1865. Prilog za povijest konspiracije naroda proti Austriji*, Zagreb 1907., Mira, KOLAR, *Deset pisama Eugena Kvaternika iz Italije Josefu Václavu Friču (1865.-1866.)*, *Starine*, 62., 2004., 135.-203., Nikša, STANČIĆ, *Odnos nacionalno-političkih shvaćanja Eugena Kvaternika i Mihovila Pavlinovića, Historijski zbornik*, 25.-26., Zagreb 1972.-73., 163.-187., *Isti*, *Od emigracije do Rakovice: Eugen Kvaternik i njegova koncepcija ustanka u Hrvatskoj 1871.*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 25., Zagreb 1992., 39.-56., *Isti*, *Istočno pitanje i Hrvati Eugena Kvaternika*, uvod u: *Eugen Kvaternik, Istočno pitanje i Hrvati*, Zagreb, Dom i Svijet, Zagreb, 1997., 9.-23., Stjepan, MATKOVIĆ, *Politički profil Eugena Kumičića na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće*, *Zbornik uz 70. obljetnicu života Dragutina Pavličevića. Pro historia croatica I.*, Institut društvenih znanosti «Ivo Pilar», Zagreb, 2002., 264.-276., *Isti*, *Valorizacija Eugena Kvaternika u svjetlu pravaških ideologija i hrvatske historiografije od kraja 19. stoljeća do 1918. godine*, *Povijesni prilozi*, 16., Zagreb 1997., 223.-242.

Duboko razočaran indiferentnošću ruske i zapadnoeuropske politike prema Hrvatskoj, Kvaternik<sup>6</sup> svoje djelovanje usredotočuje ponovno na Austriju, koja je nakon poraza u Italiji 1859. od Francuske i Sardinije<sup>7</sup> tražila spas od financijskog bankrota u preuređenju Monarhije i određenim reformiranjem neoapsolutističkog režima. U tu je svrhu car Franjo Josip I. sazvao tzv "Pojačano carevinsko vijeće", koje je zasjedalo od 31. svibnja do 28. rujna 1860. godine. Nakon poraza u ratu i financijskim kolapsom neoapsolutizma, Austriji je hitno bio potreban zajam, te je radi stjecanja povjerenja u financijskim krugovima sazvano vijeće da bi se iskazala šira podrška najavljenim promjenama. Iako samom vijeću sa službenog mjesta nije dan nikakav politički karakter, ono je nakon više od deset godina apsolutizma pobudilo mnoge nade i vjerovanja da će se prilike u državi popraviti. Nakon duge rasprave većina u vijeću izišla je s prijedlogom da se Monarhija treba urediti kao federativna zajednica na načelu "historijsko-političkih individualiteta pojedinih zemalja". Car je na to 20. listopada 1860. objavio *Listopadsku diplomu*, koja je predstavljala određeni kompromis između federalističkih i centralističkih, autoritarnih i liberalno-demokratskih tendencija. Tim činom je najavljeno donošenje Ustava.<sup>8</sup> No, uskoro je carsko obećanje iznevjereno, jer je već u veljači iduće godine donesen *Veljački patent* kao "tumač i provedba" *Listopadske diplome* kojim je ponovno uvedeno centralističko uređenje države i počelo pseudoustavno razdoblje ministra Antona Schmerlinga.

U takvu ozračju 15. travnja 1861. sastaje se Sabor koji u duhu *Veljačkog patenta* mora riješiti svoj odnos prema Ugarskoj. Upravo je u taj Sabor izabran 35-godišnji Eugen Kvaternik, i to kao zastupnik kotara u Ribniku.<sup>9</sup> Kvaternikov povratak i izbor u Sabor odgovarao je interesima Beča koji je nastojao odvojiti Hrvate od Mađara. Kako je u emigraciji Kvaternik stalno nastojao odvojiti hrvatsko pitanje od mađarskog, ministar Rechberg i Beč smatrali su da će i dalje nastaviti takvu

<sup>6</sup> Postoji zanimljiv opis Kvaternika iz pera kasnijeg hrvatskog književnika Ksavera Šandora Gjalškog iz kolovoza 1870. godine koga je on posjetio kao mladi pristaša pravaštva: "Ušao sam u prijatno uređenu sobu (Mesnička br. 130., *op. a.*) i u isti mah stajao je preda mnom nizak čovječac. Bio je slabašan u tijelu, glava mu je bila velika, gotovo nesrazmjerna i prema krupnoći i prema visini tijela. Bijaše ćelav, no pokrivaio je čelo kosom, u zatiljku odulje puštenom u vis k čelu i lubanji začesljanom. I kosa i brada s brkovima bijahu dosta sijede (Kvaternik tada ima 45. godina, *op. a.*). Po visokim i velikim čelom iskrile se crvenkasto-smeđe oči, od kojih je jedno ponešto krivo gledalo, kako to često biva kod kratkovidnih ljudi. Nosio je i naočale." Susreti Ksavera Šandora Đalskog s Eugenom Kvaternikom, *Nastava povijesti*, br. 2., 1992., 120.

<sup>7</sup> Habsburška Monarhija se mirovnim ugovorom morala odreći Lombardije.

<sup>8</sup> Mirjana, GROSS – Agneza, SZABO, *Prema hrvatskom građanskom društvu*, Zagreb, 1992., 117.-119., Mirjana, GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb, 1973., 73.-79.

<sup>9</sup> Kvaternik je bio izabran i u kotarevima Fužine, Lič, Lokve, Ribnik i u Vinodolu. Ribnički mandat je zadržao.

politiku koja se poklapala s interesima i namjerama Beča.<sup>10</sup>

Nakon povratka u domovinu, radi afirmacije svojih ideja i objašnjenja vlastita razloga odlaska u emigraciju, Kvaternik piše djelo *Politička razmatranja na raskrižju hrvatskog naroda, svezak I*. U tom djelu Kvaternik piše o svojim iskustvima iz inozemstva, o neprijateljstvu koje okružuje hrvatski narod "susjednimi vražnimi življi", o "lukavosti i bezdušja"<sup>11</sup> koja ga priječe da ostvari svoje nacionalne interese. Ovdje se obrušava na pretenzije Mađara, ali i upozorava na opasnost od Austrije. Upravo prvi izišli svezak toga djela Kvaternik šalje kancelaru Mažuraniću kojega savjetuje da je upravo on taj koji je pozvan biti *u sadašnjosti i u povjesti hrvatskog naroda ili "prvi Hrvat"*<sup>12</sup> ili pako "posljednji".<sup>13</sup>

Početak rada Sabora omogućio je Kvaterniku da svoj program, ideje i iskustva najjasnije prenese u javnost. U svom poznatom govoru u Saboru 18. lipnja 1861. Kvaternik ističe pred zastupnicima da Hrvatska i naš narod nisu *na dvopuču, on je na raskršću sudbe svoje*. Dalje u govoru naglašava se: "Zaključujem, dakle i kažem: da gledam na političku sadašnjost našu, ako budućnost spasiti mislimo, okaniti se moramo svakoga druženja sa tuđincem, koji nam ime i slavu našu ubija, o čem nam i prošlost najjasnijih primjera podaje, a tuđinca kroz to na propast našu diže."<sup>14</sup> Nadalje, Kvaternik iznosi: *Ako nam politička razboritost kaže: ne drugujte se, jer ćete iz pozorišta političko-europejskog i historije svijeta još jednom izniknuti; ta političke kombinacije evropejske i onako vas već sada ignoriraju, što bi vam ipak moralo i milije od istoga života biti; i egoizam naroda vi time proigravate. To propast narodnosti naše, koju druženje realno s Ugarskom naravno za sobom povući mora, još nas većma od tog koraka odbijati mora! A da narodnost našu pogibelj, da propasti druženjem s Ugarskom izvrgavamio, lako će mi biti dokazati.*<sup>15</sup> U nastavku svoga govora Kvaternik se okomio i na Austriju: *Jeda li, valjda, pod Beč da se selimo? Da biramo prosto poslanike u Reichsrath, da se upropastimo tamo za vjekove vjekovah, amen? Da, gospodo zastupnici naroda! Tamo vodi kratkovida, da budem umjeren u izrazu, politika onih koji samo ugarski sabor i bečko državno vijeće pred sobom kao dva strašila vide; dakle ako nam ne prija ići u Peštu, eto ih gdje, plačući, doduše, spremaju se na put zasjesti zelene stolice bečke. Ali, lagano putnici! Mi Hrvati stojimo na raskršću a ne na dvopuču narodno-političkog života našeg; nama preostaje treći još put koji se može putem ustavnosti i zakonitosti naše nazvati, pod tim svetiji za svakog Trojedne ove Kraljevine sina.*<sup>16</sup>

<sup>10</sup> Eugen, KVATERNIK, *Politički spisi*, n. dj., 24.

<sup>11</sup> Nacionalna i sveučilišna knjižnica (dalje NSK), Korespondencija Eugena Kvaternika (dalje KOREK), R 5844 b., Eugen Kvaternik Ivanu Mažuraniću 30. I. 1861.

<sup>12</sup> Podcrtao Kvaternik.

<sup>13</sup> Isto.

<sup>14</sup> Eugen, KVATERNIK, n. dj., 321.

<sup>15</sup> Eugen, KVATERNIK; n. dj., 342.

<sup>16</sup> Eugen, KVATERNIK, n. dj., 366.

U svom govoru Kvaternik je jasno izložio svoj program: *ni Ugarska ni Austrija*, nego samostalna i neovisna Hrvatska i pritom je priložio svoj ustavni nacrt za provedbu toga prijedloga. U Saboru ga je podržao jedino Ante Starčević, dok su drugi zastupnici također zaključili da je njegov prijedlog najbolji, ali u "ovim vremenima" neostvariv i nerealan. Kvaternik i Starčević su nasuprot mišljenju većine smatrali kako je u kontekstu međunarodne situacije u Europi potrebno izvršiti pritisak na Beč, ali taj pritisak je trebao biti zajednički, bio bi potreban "oslonac svijuju, i Haulika, Šokčevića, Strossmayera i Mažuranića, koji su se, međutim, po njihovom mišljenju, ponijeli kao izdajice."<sup>17</sup> Usprkos neuspjehu, Kvaternikov govor i njegov ustavni nacrt predstavljeni su svijetu "s jasnom nakanom da se hrvatsko pitanje predstavi u zemlji i izvan nje kao odvojeni fenomen."<sup>18</sup> Kvaternikov govor proširio je njegove ideje i zamisli po Hrvatskoj, ideje nove Stranke prava postale su pristupačne široj javnosti, te mu uskoro počinju stizati i pisma podrške. Tako u jednom pismu Kvaterniku pišu pristaše iz Hrvatskog zagorja: "*Kadno se sjećamo da vitežki Vaš govor kojega godine 1861 u saboru hrvatskom izustiste, a još vitežkiji predlog učiniste, pa da ste stoga što ste umijeli probuditi ponos svakome poštenom Hrvatskom srcu*".<sup>19</sup>

Pismo je važno jer u prvim godinama pravaškog pokreta samo su malobrojni stajali uz Kvaternika i Starčevića, no radilo se o manjini koja je bila ispunjena ustrajnošću, hrabrošću i vjerom.

Kao što je poznato, car je u studenom 1861. raspustio Sabor jer je on odbio poslati svoje delegate u bečko Carevinsko vijeće, pri čemu je sankcionirao zakon-

<sup>17</sup> Eugen, KVATERNIK, n. dj., 27.

<sup>18</sup> Eugen, KVATERNIK, n. dj., 25. Kerubin, ŠEGVIĆ, n. dj., 35. Šegvić u svom djelu navodi da je saborski rad odjeknuo Europom, o tome su pisali "Times", "Independence Belge", dok je Kvaternik dobio i pismo od svoga nakladnika iz Pariza Amyota da mu pošalje saborsku adresu i sve zaključke Sabora, što je Kvaternik s oduševljenjem prihvatio.

<sup>19</sup> NSK, R 5952, KOREK, Pristaše Stranke prava E. Kvaterniku prigodom govora u Saboru 1861. (bez mjesta i datuma). Prema tekstu pisma očito je da je pisano u roku nekoliko mjeseci nakon Kvaternikova govora 18. lipnja 1861. godine.

<sup>20</sup> Metel Ožegović (1814.-1890.), hrvatski političar. Ožegović je svoje djelovanje počeo kao ilirac. Od 1844. do 1847. bio je tajnik u Ugarskoj dvorskoj kancelariji u Požunu, od 1847. do 1848. imenovan je savjetnikom kod Ugarskog namjesništva. Kasnije seli u Beč gdje je do 1851. radio kao savjetnik u ministarstvu unutarnjih poslova. Nakon toga postao je vijećnik Vrhovnog suda u Beču i član Reichrata. Svoja razmišljanja o odnosu prema Ugarskoj Ožegović je iznio u članku: *Kakov bi imao biti savez među kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom i kraljevinom Ugarskom s obzirom na međusobne njihove odnose*. Tekst je objavljen u: *Njekojim spisima iz javnoga političkoga djelovanja Metela baruna Ožegovića belskoga i barlabaševačkoga*. Pisao ga je 1860., a objavljen je kao samostalna brošura u Zagrebu, tiskom dra. Ljudevita Gaja 1861. godine. U njemu se Ožegović zalaže sa savez Ugarske i Hrvatske protiv germanskog utjecaja. *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, 6., Nih-Ras, Zagreb, 1980., 252.



ski članak (čl. 42.) koji je donijela saborska većina, a koji govori da je Hrvatska voljna ponovno stupiti u uži državni savez s Ugarskom, ali tek onda kad Ugarska prizna samostalnost Hrvatske i njenu teritorijalnu cjelokupnost. Nakon raspuštanja Sabora Kvaternik napušta Zagreb s mišlju da treba napisati nastavak svoga djela *Politička razmatranja*.

Da bi u miru napisao drugi dio *Političkih razmatranja* Kvaternik se povukao k tastu u Novigrad. Kada je bio gotov s rukopisom poslao ga je svom tiskaru Albrechtu u Zagreb kako bi ga tiskao do "zimskog Antunova". Djelo je tiskano, ali uskoro je tiskara dobila dopis od policije da knjiga ne smije izaći u javnost (2. ožujka 1862.), da bi dva dana kasnije cijela naklada bila zaplijenjena. Zbog te zapljene isti dan Kvaternik piše ministru Rechbergu u kojem prosvjeduje zbog toga i optužuje Ivana Mažuranića i Metela Ožegovića<sup>20</sup> kao krivce za takva podmetanja jer je to "djelovanje zlobnika", koji vrlo dobro znaju kako ta knjiga jest kamen spoticanja onim ličnostima koje osjećaju krivnju prema narodu i dinastiji bojeći se istine i prosvjetljenja.<sup>21</sup>

Međutim, neosporno je da je sadržaj drugog dijela *Političkih razmatranja* bio itekako sporan za Austriju, a ne samo za Kvaternikove političke neprijatelje u Hrvatskoj. Prema Kuntiću, to djelo je najbolji politički spis E. Kvaternika i svojevrsni program nove stranke (buduće Stranke prava). U njemu se jasno naziru "buntovničke osnove za preporod Hrvatske" i jasno ocrtava položaj Hrvatske u Austriji i Europi. Po svom karakteru radi se o programu za hrvatsku politiku u Austriji, koji ne skriva želju da je Austrija zaslužila propast ako se ne reformira. Tu se opisuju načini i uzroci kako Austrija može propasti, a Kvaternik tvrdi da je takvo stanje blizu. U svojoj suštini, ispravno zaključuje Kuntić, to je "nacionalno-revolucionarni spis."<sup>22</sup> Kvaternik je opet postao nepoželjan u Hrvatskoj i Austriji. Izvlači se stara optužba da je ruski podanik, narodnjački *Pozor* nastavlja žestokim optužbama još od 1861., uzima mu se za zlo "ruska tajna"<sup>23</sup> i spomenuto pismo ministru Rechbergu, optužuje ga se da je "bečki čovjek". Konačno stiže i sudska optužba za "smetanje javnog reda i mira". U jesen 1862. godine Kvaternik je osuđen na mjesec dana zatvora i osam dana samice. Banski stol je osudu potvrdio i još dodao "izgon iz domovine."<sup>24</sup> Sve to je, osim Austriji, odgovaralo i hrvatskim narodnjacima,

<sup>21</sup> NSK, 5844 c, KOREK, Eugen Kvaternika grofu Rechbergu 4. III. 1862.

<sup>22</sup> Eugen, KVATERNIK, n. dj., 26.-27.

<sup>23</sup> Radi se o tajnom spisu "Tajna knjiga" kojega se Kvaternik domogao u Rusiji, a u kojemu se opisuju dugoročna strategija ruske politike i njeni trgovački, politički i vjerski interesi na području Palestine. Da bi se domogao financijskih sredstava i privukao pozornost na sebe Kvaternik je u raznim političkim trenucima nudio "rusku tajnu" najboljem ponuđaču.

<sup>24</sup> Isto, 28., Kerubin, ŠEGVIĆ, *O životu i radu hrvatskog politika i revolucionarca Eugena Kvaternika*, n. dj., 37. Formalno je Kvaternik izgnan kao ruski državljanin. Kvaternik je za svoga boravka u Rusiji primio rusko državljanstvo.



Grof Johann Rechberg



Eugen Kvaternik

hrvatskom banu Šokčeviću i kancelaru Mažuraniću. Riješili su se smetnje koju je Kvaternik predstavljao. Hrvatska politika odnosno Samostalna narodna stranka Šokčevića i Mažuranića odlučila se na približavanje Beču. Kvaternik odlazi u srpnju 1863. ozlojeđen i naoružan jer misli da mu Austrija radi o glavi. Napušta drugi put Hrvatsku i odlazi u svoje "drugo progonstvo".<sup>25</sup>

#### PISMO 1. Eugen Kvaternik Ivanu Mažuraniću<sup>26</sup>

*Svjjetli gospodine!*

*Uzimljem si slobodu dostaviti svjetlom gospostvu Vašem primjerak jedan prvog svežića "političnih mojih razmatranja"<sup>27</sup> s molbom: da isti blagonaklono primite, te u mučnom sadanjem položaju naroda našeg i u blagi obzir uzeti nebi propustili. - Ako i koji Hrvat, to Vi svjetli gopodine, kojeg Providnost u ovi hip pozva biti političnim vodjom naroda<sup>28</sup> našeg, dužni ste svestrano obazrijeti se i upoznati sa susjedni-mi vražnimi življi koji Vas a kroz Vas cijeli naš rod i budućnost našu okružuju, a ovo*

<sup>25</sup> Eugen, KVATERNIK, *Politički spisi*, n. dj., 29.

<sup>26</sup> NSK, R 5844 b., KOREK. Pisma su već poznata u historiografiji, a ovdje se donose u cijelosti.

<sup>27</sup> Eugen, KVATERNIK, *Politička razmatranja na razkrižju hrvatskog naroda*, svezak I., Tiskom dra. Ljudevita Gaja, Zagreb, 1861.

<sup>28</sup> Nakon donošenja *Listopadske diplome* pri vladi u Beču osnovan je Hrvatsko-slavonski odsjek, koji je u prosincu 1860. pretvoren u privremeni Dvorski dikasterij za Hrvatsku i Slavoniju, a 3.veljače 1862. preimenovan u Hrvatsko-slavonsku dvorsku kancelariju. Ivan Mažuranić imenovan je kancelarem.



*ne velim ko da Svjet. Vaša ne umjela bito uvažiti i sama, no što nije moći dovoljno biti na oprezu protiv lukavosti i bezdušja; Vi svjetli gospodine, pozvani ste biti u sadašnjosti i u povjesti hrvatskog naroda ili "prvi Hrvat" ili pako "posljednji" t.j. bez da ćete valjda i opaziti moći izdati ćete rod svoj, u toli lukavimi imadete posla muževi!*

*Primate iskrene ove riječi onom iskrenostju koja je plemenitoj duši Vašoj prirodjena; budite uvjereni: da samo iskrena ljubav domovine moje poznanje tanjic stvarih te iskustvo me nuka da prorečena izrazujem.*

*Tijem preporučujući se blagonaklonosti Vašoj imenujem se sa počitanjem.*

*Svjetlosti vaše!*

*Vaš odani štovatelj*

*U Zagrebu 30 siečnja 1861.*

*E. Kvaternik*

## **PISMO 2. Pristaše Stranke prava E. Kvaterniku prigodom govora u Saboru 1861.<sup>29</sup>**

*Veleučeni gospodine!*

*Mili nam Hervate!*

*Kadno se sjećamo da vitežki Vaš govor kojega godine 1861 u saboru hrvatskom izustiste, a još vitežkiji predlog učiniste, pa da ste stoga što ste umijeli probuditi ponos svakome poštenom Hervatskom srcu – tratili pa i nemilo po natražnjačkoj slavosrbskoj stranci izključeni bili građanskih naših hrvatskih prava – koje da Bog dao skoro se nepovredivo uskrisili -; da ste kroz to stvorili stranku prava, koja nijedan sebični smjer niti poznati može ni smije, - tad radostno povičemo Bog nam poživi našega povraćenoga građana hrvatskoga, da će i nadalje moći bez zaprieka širiti ponos Hrvatom i otkrivati dičnu našu poviest s kojom kako izvoliste dobro primijetiti nijedan narod toli obilato ponositi se nemože.*

*Živio dakle građanin Zagrebački naš Eugene pravi pravcati sin mile naše Hervatske!!!*

*Stjepan Haraminčić  
Župni*

*Sebastjan Kovačeg  
Kapelan Brižbirski*

*Filip Šlogar  
Učitelj Taborski*

*Anton Stajskoj slovenec  
pop iz Rogatca*

*Škunder Danilo  
biljež. Pregradski i Taborski*

*Ivan, pop*

*Ljudevit (...<sup>30</sup>)  
(Bez mjesta i datuma)*

<sup>29</sup> NSK, R 5952, KOREK, Pristaše Stranke prava E. Kvaterniku prigodom govora u Saboru 1861. (bez mjesta i datuma)

<sup>30</sup> Nejasno.

### PISMO 3. Eugen Kvaternik grofu Rechbergu<sup>31</sup>

Agram, 4.ožujka 1862.

Gospodine grofe!<sup>32</sup>

U trenutku napuštanja svojih čvrsto utemeljenih i zastupanih političkih stajališta, kao pošten čovjek i potpisnik ovog pisma, smatram da je pravi trenutak da se obratim Vašoj Visosti s nekoliko riječi, ne kako bi Vam ukazao na Vaše pritužbe ili uzaludno očekivao odgovor na njih, već na duboko ukorijenjene i podle prijevere u okviru političkih događaja koje snađoše govornika i potaknuše ga da se obrati tako čestitoj osobi kao što ste Vi, Vaša Visosti, u potrazi za njihovim rješenjem. I dok odlazim s mjesta gdje gajih ideju o blagostanju naroda i slavne dinastije, gospodine grofe, želio bih Vam uputiti nekoliko posljednjih riječi.

Stoga Vas molim za dopuštenje kako bih Vam ukratko izložio nekoliko jasno definiranih političkih misli koje proizlaze iz razumnosti duha.

Prije nekoliko mjeseci, skoro i godina, imah čast i sreću da osobno porazgovaram s Vašom Visosti ne o budućnosti Austrije, budući da sam sasvim jasno iznio moje stajalište o toj političkoj strukturi i njenoj sudbini kao državi pred Vašom Visosti i gospodinom ministrom policije, već o slavnoj obitelji koja upravlja posjedima habsburškog žezla, i izričito u svojstvu gospodara i kralja cijele Hrvatske.

Vaša Visost se zasigurno ne sjeća skromnih zamisli hrvatskog nepotkupljenog političara i slobodnog mislioca koje bijahu stavljene po strani na Vašem dvoru uslijed savjeta pomoćnika poput Mažuranića i Ožegovića te sličnih čija se odanost mjeri u godišnjem dohotku ili zaštiti siromaha zbog čega je blagostanje dinastije ovisilo i nekoliko izdajnika, a ne o cijelom narodu. Nisu li uzaludno mrske i prezrete u narodu te bezvrijedne duše i zastrašujuće ličnosti koje gledaju kako narod nastavlja putem pravde i poštenja dok bi oni ih željeli voditi slijepim ulicama kojima ne može da se hodi?

Nije li uzaludno, Visosti, ustrajati u zadaći da se utišaju i unište oni koji imaju samo jedan pošten i pravedan cilj: osloboditi se od razboritih činovnika koji samo teže blagostanju naroda i dinastije? Nije li uzaludno pokušati, u trenutku veličanja neuvjerljivog stanja, uništiti me nijekanjem mojih kvaliteta pred kraljem cijele Hrvatske koji me može svrgnuti s ustavnog prava sudske prakse! Čemu sve to? Moja se politika jednako dobro suprotstavlja bijesu Ugara te nečasnim djelima ili talijanskim

<sup>31</sup> NSK, 5844 c, KOREK, Eugen Kvaternik grofu Rechbergu 4. III. 1862. Pismo je u originalu napisano na francuskom jeziku. Donosimo prijevod Jasminke Vuković (Studio Lingua d.o.o. Zagreb).

<sup>32</sup> Johann Bernhard Rechberg (Regensburg, 1806. - dvorac Kettenhof kod Beča, 1899.). Od 1859. do 1860. bio je *minister* predsjednik, a zatim do 1864. *minister* vanjskih poslova Habsburške Monarhije.

spletkama protiv moje države i na poslijetku njemačkom ropstvu koja poznaju u Beču samo kralja cijele Hrvatske. Jednostavna politika, ali poštena!

Posljednji pokušaj skidanja maske gluposti i pakosti koje bjehu skrivene pod plaštom **odanosti** bijaše objavljivanje mog posljednjeg hrvatskog djela "Politička razmatranja" koje je zbog tuđe izdaje ili nerazboritosti bješe nedostupno narodu da ne bih spoznali put istine, a blagostanje dinastije utroši na skrivene namjera koje ličnosti čistog političkog duha ne moguše razotkriti.

Visosti, tim sam djelom, koje bijaše i još jest kamen spoticanja onima koje imaju osjećaj krivnje prema narodu i dinastiji bojeći se istine i prosvjetljenja, ukazao narodu na sve moguće nezgode prije reagiranja na događaje u vanjskoj politici. U potpunosti vjerujem da bih ovaj dopis preveden na njemački i poslan članovima najčasnije obitelji trebao izazvati priznanje i duboko poštovanje zbog svoje iskrene i poštene namjere.

Budući da ne mogoh ostvariti jedinstvenu, uzvišenu i poštenu ideju korisnu za narod ili prijestolje u okružju zavidnih ličnosti, osjećam da su moja politička nastojanja zaustavljena, unatoč potpunom povjerenju cijelog naroda u moj rad, djelovanjem izdajnika čija bi zloba u budućnosti mogla iskviriti i izigrati moja uvjerenja. Dakle, sagledajmo dokuda ona prodiere u društvo i sudjeluje u događajima koji dopiru pred vrata Austrije ili točnije naše nesretne dinastije izigrane od svijui!

Zbog osobnog ugleda i časti smatrah da je potrebno – napuštajući Austriju, a posebno moju voljenu zemlju - uvjeriti Vaše Visočanstvo kako bijaše samo prava i iskrena ljubav koja me potaknula da dignem glas protiv Austrije dok me taj isti osjećaji tjera i vraća u kraj gdje sam predmet zlih jezika, sumnji, smicalica i osobnih mržnja zbog tog istinskog i pravog bijega.

Molim da se Vaša Visost udostoji dati prevesti moje posljednje neprihvaćeno djelo u kojem sam Vam časnim, uvjerljivim riječima prikazao moje razloge i opravdanja.

Također Vas molim da obavijestite ovdje navedene osobe o mojoj prisutnosti kako me ne bi proglasile izdajnikom ili tuđim klevetnikom. Ove riječi Vam upućujem s najiskrenijim poštovanjem i poniznošću

Odvjetnik Eugene Kvaternik

*EUGEN KVATERNIK – THREE LETTERS (1861 – 1862)*

By Željko Karaula, Zagreb

*Summary:*

*Following a short introduction on the political activities of Eugen Kvaternik (1825 – 1871), politician, diplomat and revolutionary, there are three letters attached to this paper (two written by Eugen Kvaternik and addressed to Ivan Mažuranić and the Austrian Minister of Foreign Affairs Count J. Rechberg, and there is one letter addressed to Kvaternik by the first core of Croatian Party of Right Movement Followers coming from Hrvatsko Zagorje).*

*The letters were written during a period amounting to just slightly over a year (January 1861 – February 1862) following Kvaternik's return to Croatia in November of 1860 and his participating in the Croatian Parliament in 1861. Each of the letters mirrors a certain political moment.*

*Kvaternik sent a copy of his new book to Mažuranić (Politička razmatranja, I. svezak – Political Reflections, Volume I) along with his first letter (January 1861) warning Mažuranić about the political problems he was facing.*

*With his second letter (dated February, 1862) addressed to Count Rechberg, Austrian Minister of foreign affairs, Kvaternik protests because the printing of his book (Politička razmatranja, II. svezak – Political Reflections Volume II) had been stopped and the book confiscated.*

*In his letter to Rechberg, Kvaternik complains about the politics of I. Mažuranić and M. Ožegović as something unworthy of Croatian people. The third letter was written by the Croatian Party of Right Movement Followers from Hrvatsko Zagorje praising Kvaternik's idea about an independent Croatia he had put forward during the Croatian Parliament session (the letter contains no information on the date or place it had been written, but this was probably several months after the Parliament's session in April of 1861).*

*Key words: letter, Eugen Kvaternik, Count Rechberg, Ivan Mažuranić, Party of Right Movement Followers*